

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS

Karolina BUTKUVIENĖ

**PAAUGLIŲ KALBOS VERTIMAS IŠ ANGLŲ KALBOS
Į LIETUVIŲ KALBĄ: VERSTINĖS LITERATŪROS
PAAUGLIAMS ANALIZĖ**

Daktaro disertacijos santrauka
Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Kaunas, 2015

Disertacija rengta 2010-2014 metais Vytauto Didžiojo universitete.

Doktorantūros teisė suteikta Lietuvių kalbos institutui kartu su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. liepos 15 d. nutarimu Nr. 926.

Mokslinė vadovė:

prof. habil. dr. **Milda Julija Danytė**, Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H

Disertacija ginama Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvių kalbos instituto Filologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė:

prof. dr. **Ingrida Eglė Žindžiuvienė**, Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H

Nariai:

asoc. prof. PhD **Wojciech Rafal Owczarski**, Gdanskio universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H

prof. dr. **Vilmantė Liubinienė**, Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, sociologija – 05 S

prof. dr. **Jadvyga Krūminienė**, Vilniaus universiteto Kauno humanitarinis fakultetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H

doc. dr. **Indrė Žakevičienė**, Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H

Disertacija bus ginama viešame Vytauto Didžiojo universiteto ir Lietuvių kalbos instituto Filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2015m. gegužės 15 d. 12 val. Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto prof. M. Gimbutienės auditorijoje. Adresas: K. Donelaičio g. 52-211, LT – 44248, Kaunas, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2015 m. balandžio d.

Disertaciją galima peržiūrėti Nacionalinėje Martyno Mažvydo, Lietuvių kalbos instituto bibliotekose Vilniuje ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje Kaune.

VYTAUTAS MAGNUS UNIVERSITY
INSTITUTE OF THE LITHUANIAN LANGUAGE

Karolina BUTKUVIENĖ

**THE TRANSLATION OF ADOLESCENT LANGUAGE
FROM ENGLISH INTO LITHUANIAN: THE CASE
OF FICTION FOR YOUNG ADULTS**

Summary of Doctoral Dissertation
Humanities, Philology (04 H)

Kaunas, 2015

This doctoral dissertation was written at Vytautas Magnus University in 2010-2014.

The right for the joint doctoral studies was granted to the Institute of the Lithuanian Language and Vytautas Magnus University on July 15, 2003, according to the decree of the Government of the Republic of Lithuania No. 926.

Research supervisor:

Prof. Dr. Habil. **Milda Julija Danytė**, Vytautas Magnus University, Humanities, Philology 04 – H

The dissertation will be defended at the Council of Philological Sciences of Vytautas Magnus University and the Institute of the Lithuanian Language, Kaunas.

Chair:

Prof. Dr. **Ingrida Eglė Žindžiuvienė**, Vytautas Magnus University, Humanities, Philology – 04 H

Members:

Assoc. Prof. PhD **Wojciech Rafal Owczarski**, University of Gdansk, Humanities, Philology – 04 H

Prof. Dr. **Vilmantė Liubinienė**, Kaunas University of Technology, Social Sciences, Sociology – 05 S

Prof. Dr. **Jadvyga Krūminienė**, Vilnius University Kaunas Faculty of Humanities, Humanities, Philology – 04 H

Assoc. Prof. Dr. **Indrė Žakevičienė**, Vytautas Magnus University, Humanities, Philology – 04 H

The official defence of the dissertation will be held at a public meeting of the Council of Philological Sciences of Vytautas Magnus University and the Institute of the Lithuanian Language at 12 pm (noon) on May 15, 2015 in Prof. M. Gimbutienės Room, the Faculty of Humanities. Address: K. Donelaičio str. 52-211, LT – 44248, Kaunas, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was sent out on April , 2015.

The doctoral dissertation is available at Martynas Mažvydas National Library, the Library of the Institute of the Lithuanian Language in Vilnius and Vytautas Magnus University Library in Kaunas.

IVADAS

Vertimas – svarbi socialinė veikla, kurią Jeremy Munday vadina procesu, kai viena kalba parašytas tekstas yra keičiamas rašytiniu tekstu kita kalba (Munday 2001: 5). Versti yra labai sunku, todėl vertėjai neretai lyginami su tarpininkais tarp kultūrų, kurių požiūriai į tuos pačius kultūrinius dalykus gali skirtis. Pasak Sofios Helgrogen ir Hanso J. Vermeerio, vertimas yra tarpkultūrinis ir tarplingvistinis procesas tuo pačiu metu (Helgrogen 2005: 9; Vermeer 1992: 40). Šiuo požiūriu reikėtų vadovautis ir nagrinėjant paauglių kalbos vertimą grožinėje literatūroje, nes paauglių kalbą perteikiantys tekstai ir jų vertimai yra neatsiejama tam tikros visuomenės, laiko ir jiems būdingų kultūrinių normų, tradicijų dalis.

Temos aktualumas

Paauglių kalbą ir su ja susijusius mokslinius klausimus aptaria daug užsienio lingvistų, pavyzdžiui, Clemas Adelmanas (1976), Marcelis Danesi (1988, 1994, 2003, 2010), Thomas Doherty (1988), Penelope Eckert (1988), Connie C. Eble (1989, 1996), Teresa Labov (1992), Suzanne Romaine (1984), Larsas Anderssonas ir Peteris Trudgillas (1990), Gisle Andersen (2001) ir Anna-Brita Stenström (1994, 1995, 1997, 2002). Lietuvių kalbotyroje paauglių kalba labiau susidomėta pirmajame XXI a. dešimtmetyje, tačiau tyrimų vis dar nėra daug. Kita vertus, negalima teigti, kad lietuvių lingvistai nesidomi paauglių kalba. Minėtini Jolantos Lėgaudaitės (2000, 2003, 2005, 2010), Brigitos Dimavičienės (2012), Laimos Kuprienės (2012), Aurelijos Čekuolytės (2012, 2013), Loretos Ulvydienės ir Brigitos Abramovaitės (2012) darbai ir kiti tyrimai. Paauglių kalbos tema yra apgintos kelios daktaro disertacijos. 2002 m. Lėgaudaitė apgynė disertaciją „Jaunimo slengas – psichosocialinis fenomenas“. Šiame tyrime dėmesys sutelkiamas į psichosocialinį jaunimo slengo aspektą. 2012 metais Kuprienės apgintoje disertacijoje „Pokalbio organizavimas ir struktūra (remiantis šiuolaikinės vaikų ir paauglių literatūros pavyzdžiais)“ daugiausia dėmesio skirta paauglių šnekos struktūros analizei. Vertimo aspektas nenagrinėtas. Kadangi verstinių romanų paaugliams Lietuvoje nuolat daugėja, tai leidžia daryti išvadą, kad reikia išsamesnių tyrimų, skirtų paauglių kalbai ir jos vertimui. Pasak Stenström ir jos kolegų, neabejotinai svarbu tirti paauglių kalbą atsižvelgiant į tai, kad paauglystės periodas yra

pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiųjų pasaulį, o tai turi didelės įtakos ne tik asmens fiziologiniams ir psichologiniams pokyčiams, bet ir jo (ar jos) socialinei ir lingvistinei elgsenai (Stenström et al. 2002: X). Šio tyrimo **objektas** – paauglių kalbos ir jos vertimo iš anglų kalbos į lietuvių kalbą analizė (remiantis šiuolaikinės paauglių literatūros pavyzdžiais).

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Disertacijos **tikslas** yra išsiaiškinti, ar paauglių kalbai verstinėse knygose lietuvių kalba būdingi tie patys paauglių kalbos bruožai kaip ir originalo kalboje (šiuo atveju – anglų kalboje). Tikslui pasiekti keliama šie **uždaviniai**:

1. Aptarti, kas yra rašyta apie šių laikų grožinės literatūros vertimą.
2. Apžvelgti teorinius klausimus, susijusius su terminais *paauglystė, paauglių kultūra, paauglių kalba*, atskleisti pagrindinius skiriamuosius paauglių kalbos bruožus.
3. Apžvelgti šiuolaikinę paauglių literatūrą anglų ir amerikiečių, lietuvių kultūrose, apibendrinti teorinę medžiagą apie paauglių literatūros vertimo problemas.
4. Išanalizuoti pagrindinius paauglių kalbos bruožus pasirinktuose paauglių romanuose.
5. Identifikuoti pagrindines paauglių kalbos vertimo problemas, kylančias dėl kalbų ir kultūrų skirtumų.
6. Išanalizuoti pagrindines lietuvių vertėjų taikomas vertimo strategijas, kurios reikalingos norint perteikti paauglių kalbą iš anglų kalbos į lietuvių.
7. Pateikti netinkamo vertimo pavyzdžių, paaiškinti galimas klaidų ir netikslumų priežastis.

Ginamieji teiginiai

Literatūra paaugliams yra naujas reiškinys lietuvių vaikų literatūroje¹, todėl natūralu, kad Lietuvos literatūros rinkoje gausu verstinės literatūros paaugliams. Kadangi paauglių kalba ir jų kultūra yra glaudžiai susijusios, svarbu išanalizuoti, kaip kalbos ir

¹ Terminai *paauglių literatūra* ir *vaikų literatūra* šioje disertacijoje yra vartojami sinonimiškai.

kultūros specifika iš originalo kalbos perkeliama į vertimo kalbą (šiuo atveju – iš anglų kalbos į lietuvių). Tikėtina, kad vienas iš ryškiausių skiriamųjų paauglių kalbos bruožų romanuose anglų kalba yra dažnas slengo, keiksmažodžių ir kitos vulgarios leksikos vartojimas, todėl pateikiami šie **ginamieji teiginiai**:

1. Iš penkių romanų paaugliams surinktų verstinės paauglių kalbos pavyzdžių analizė atskleidžia, kad lietuvių vertėjai, laikydamiesi lietuvių kalbos ir kultūros normų ir tradicijų, dažnai linkę perteikdami slengą, vulgarią ar kitą nenorminę leksiką pasitelkti šias vertimo strategijas: *praleidimus*, *standartizaciją* ir *leksikos sušvelninimą*.
2. Netinkamo paauglių kalbos vertimo atvejų galimai pasitaiko, nes vertėjas neišmano šiuolaikinės paauglių kalbos vartosenos originalo arba vertimo kalboje (kartais ir abiejose kalbose).

Tyrimo šaltiniai, duomenys, imtis ir metodai

Šis tyrimas atliekamas remiantis paauglių kalbos pavyzdžiais, surinktais iš verstinės paauglių literatūros. Bandoma nustatyti, ar paauglių kalbai verstinėse knygose lietuvių kalba būdingi tie patys paauglių kalbos bruožai kaip ir originalo kalboje (šiuo atveju – anglų kalboje). Analizuojant pavyzdžius, svarbu atsižvelgti į pagrindines paauglių, kurie laikomi atskira socialine subkultūra, charakteristikas ir jų kalbos skiriamuosius bruožus, todėl apžvelgiant tai, kas būdinga paauglių kalbai, pateikiama trumpa paauglių kultūros XX a. istorija. Apibendrinant kitų užsienio ir lietuvių autorių teorines išvalgas panašiuose tyrimuose, taikyti *mokslinės literatūros analizės* ir *meta-analizės* metodai.

Empirinėje disertacijos dalyje pateikiama paauglių kalbos pavyzdžių iš penkių literatūros paaugliams romanų ir jų vertimų iš anglų kalbos į lietuvių kalbą: Johno Greeno *Looking for Alaska* (2005), 2010 m. išvertė Daumantas Gadeikis (lie. *Aliaskos beieškant*), Melvino Burgesso *Junk* (1996), 2002 m. išvertė Andrius Patiomkinas (lie. *Heroinas*), Melvino Burgesso *Doing It* (2003), 2004 m. išvertė Rūta Razmaitė (lie. *Darant tai*), Annos Brashares *The Sisterhood of the Traveling Pants* (2003), 2004 m. išvertė Jurga Šidiškytė (lie. *Keliaujančių kelnų seserija*) ir Cecily von Ziegesar *Gossip Girl* (2002), 2006 m. išvertė Gabija Ryškuvienė (lie. *Liežuvautoja*). Šių kūrinių pasirinkimą lėmė kelios priežastys. Pirma, šie penki romanai, parašyti XX a. pabaigoje

ir XXI a. pradžioje, buvo pasirinkti dėl jų populiarumo tarp angliškai kalbančių šalių paauglių. Romanai taip pat yra įtraukti į šiuolaikiniams paaugliams rekomenduotinos literatūros sąrašus². Antra, romanuose gausu nenorminės leksikos pavyzdžių. Be to, visi šie kūriniai yra išversti į lietuvių kalbą, lietuvių paaugliai juos labai pamėgo³.

Bendras paauglių kalbos leksinių vienetų skaičius – 781 pavyzdys anglų ir lietuvių kalbomis. Analizuojant paauglių kalbos vertimą, taikomas *lyginamasis* metodas. Surinkti leksiniai vienetai anglų ir lietuvių kalbomis lyginami ir apibūdinami pasitelkiant *aprašomąjį* metodą. Taip pat pateikiamas kiekvienos leksikos kategorijos ir atskirų vertėjų vertimo strategijų taikymo statistinis vidurkis.

Darbo naujumas ir aktualumas

Temos naujumas ir aktualumas pirmiausia sietinas su tyrimo objektu – paauglių kalbos ir jos vertimo iš anglų kalbos į lietuvių kalbą analize. Būtina pabrėžti, kad šis tyrimas nagrinėja tiek nenorminės leksikos (pavyzdžiui, slengo, keiksmažodžių, bendrųjų plėtinių), tiek ir norminės leksikos vienetų (pavyzdžiui, konotuotos, t. y. stilistiškai žymėtos, ir stilistiškai neutralios šnekamosios kalbos leksikos) vartojimą ir vertimą. Ankstesniuose tyrimuose daugiausia dėmesio skirta slengo ar tabu kalbos analizei ir jos vertimui.

Aprašomojo vertimo teorijos požiūriu, verstinė paauglių literatūra šiame darbe traktuojama kaip literatūros žanras, kuris užima periferinę vietą. Šis faktas dažniausiai lemia tam tikrų vertimo strategijų pasirinkimą. Tikimasi, kad tyrimas suteiks naujų žinių apie paauglių kultūrą ir jų kalbą, paskatins lingvistus ar vertimo teoretikus toliau tirti paauglių kalbos vertimus.

Disertacijos struktūra

Disertaciją sudaro įvadas, keturios teorinės dalys, dalis, kurioje aprašoma tyrimo medžiaga ir taikomi metodai, empirinė darbo dalis, tyrimo išvados, šaltinių ir literatūros sąrašai, priedai.

² Prieiga internete: <https://www.goodreads.com/shelf/show/young-adult>, <http://www.npr.org/2012/08/07/157795366/your-favorites-100-best-ever-teen-novels> [žiūrėta 2014 m. liepos 2 d.]

³ Prieiga internete: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-04-02-daiva-simanaviciute-apie-vaiku-ir-paaugliu-literatura/98394> [žiūrėta 2015 m. sausio 18 d.]

Įvade pristatomas tyrimo objektas, tikslas ir uždaviniai. Antrame, trečiame, ketvirtame ir penktame skyriuose aptariama, kas jau yra rašyta apie šiuolaikinės literatūrinio vertimo studijas, aiškinamasi, kas yra paauglystė, paauglių kultūra, paauglių kalba, kokie skiriamieji paauglių kalbos bruožai, apžvelgiama šiuolaikinė paauglių literatūra anglų ir amerikiečių, lietuvių kultūrose, keliamos paauglių literatūros vertimo problemos. Skyriuje „Tyrimo medžiaga ir metodai“ pristatomi tyrimo šaltiniai, duomenys, tyrimo imtis ir metodai, aprašomos vertimo strategijos, kuriomis remiantis nagrinėjami atskiri paauglių kalbos vertimo atvejai. Empirinėje darbo dalyje analizuojami pagrindiniai paauglių kalbos bruožai pasirinktuose paauglių romanuose – slengas, tabu kalba, pragmatiniai žymikliai, bendrieji plėtiniai, konotuota ir kasdienė šnekamoji leksika. Darbo pabaigoje pateikiamos tyrimo rezultatus apibendrinančios išvados, šaltinių ir literatūros sąrašai, priedai.

ŠIUOLAIKINĖS LITERATŪRINIO VERTIMO STUDIJOS

Šiame skyriuje aptariama tai, kas jau yra rašyta apie grožinės literatūros vertimą. Temą nagrinėję autoriai pabrėžia glaudžias vertimo sąsajas su tam tikromis kalbos, literatūros, kultūros tradicijomis ir normomis. Pasak Peterio Newmarko, vertėjo tikslas yra perteikti originalo tekstą vertimo kalba taip, kad išversto kūrinio skaitytojai patirtų tą patį arba panašų įspūdį, kurį patiria skaitantys originalo tekstą (Newmark 1988). Tai pasiekti yra labai sunku, todėl vertėjai neretai lyginami su tarpininkais tarp kultūrų, kurių požiūriai į tuos pačius kultūrinius dalykus gali skirtis (Helgrogen 2005). Eugene Nida teigia, jog kompetentingi vertėjai nuolat rūpinasi, kad verstinis tekstas, kalba ar žodžiai neprieštarautų atitinkamos kultūros, kalbos normoms ir tradicijoms (Nida 2003: 413). Tos pačios nuomonės laikosi ir Itamaras Even-Zoharas (2012: 167), kuris vadina vertimą veikla, tam tikrame kultūriniame kontekste priklausančia nuo daugelio kultūrinių ir kalbinių dalykų. Nida (2012: 145) mano, kad kultūriniai skirtumai gali apsunkinti vertėjo darbą daug labiau nei egzistuojantys kalbiniai skirtumai. Dėl šios priežasties, vertimas, remiantis kultūriniu požiūriu, grožinės literatūros vertimo specifiką analizuojančiuose darbuose yra pirmiausia traktuojamas kaip vertimo kalbos ir kultūros produktas (Bassnett, Lefevere 1990, 1998; Venuti 1995; Marinetti 2013).

Nors dauguma kalbininkų sutinka, kad kultūrinis aspektas vertimo studijose yra labai svarbus, ginčų šiuo klausimu taip pat būta. Cristina Marinetti tvirtina, kad šis „kultūrinis polinkis“ (angl. *cultural turn*) vertimo studijose dažnai apibūdinamas kaip labai konservatyvus ar radikalus (Marinetti 2013: 29). Anot Marinetti, remdamiesi Anthony Pym (2010) ir Rajendra Singh (2007), kai kurie lingvistai nemato poreikio akcentuoti kultūrinio vertimo aspekto. Kita vertus, siekis aptarti vertimo problemas ne tik kalbos lygmeniu kelia kitų klausimų, pavyzdžiui, ar vertėjas yra pajėgus spręsti tiek kalbines, tiek kultūrines problemas vienu metu (Marinetti 2013: 29). Nepaisant kritikos, svarbu pabrėžti, kaip teigia Marinetti, kultūrinio aspekto vertimo studijose naudą: vertimo studijos tapo atskira lingvistine disciplina, jomis domisi ne tik vertimo teoretikai, bet ir kitų sričių specialistai (Marinetti 2013: 30).

Kultūrinis aspektas yra labai svarbus nagrinėjant paauglių literatūrą ir jos vertimą iš anglų kalbos į lietuvių kalbą. Remiantis šiuo požiūriu, galima apibendrinti ir daryti

tam tikras išvadas ne tik apie paauglių subkultūrą, bet ir parodyti bendrą verstinės paauglių literatūros vietą literatūros sistemoje ir Lietuvos knygų rinkoje. Kadangi literatūra paaugliams skirtingu laikotarpiu gali būti verčiama skirtingai, būtina aptarti vertimo normas ar polinkius, egzistuojančius tam tikrame sociokultūriniame kontekste ir lemiančius atitinkamų vertimo strategijų pasirinkimą vienu ar kitu atveju. Svarbu paminėti Izraelio vertimo teoretiko Gideono Toury atliktus tyrimus vertimo normų klausimu.

Toury išsamiai aptaria, kas yra vertimo norma. Jis teigia, kad vertimas yra procesas, kurio metu, perkeltant tekstą iš originalo kalbos į vertimo kalbą, dažniausiai dalyvauja dvi kalbos ir dviejų kultūrų tradicijos. Kitaip tariant, vertėjas visada susiduria su tam tikru metu egzistuojančiomis kalbos ir kultūros normomis (Toury 2012: 170). Kaip teigia Christina Schäffner, Toury priklausanti vertimo normos samprata yra išskirtinai aprašomojo pobūdžio (Schäffner 2010: 237). Tai reiškia, kad vertėjai dažnai pasitelkia vertimo strategijas, kurios laikomos tinkamomis tam tikru laikotarpiu ir tam tikroje kultūroje (Toury 2010).

Terminas *vertimo norma* yra glaudžiai susijęs su Lawrence Venuti vertimo teorijos terminais *verčiama teksto priartinimas* ir *nutolinimas* nuo vertimo teksto vartotojo (angl. *foreignization* ir *domestication*). Šių dviejų sąvokų turinys yra taip pat svarbus nagrinėjant literatūrinį vertimą ir jo problematiką (Venuti 2008: 1).

SĄVOKŲ PAAUGLYSTĖ IR PAAUGLIŲ KULTŪRA TURINIO TEORINĖ APŽVALGA

Šiame skyriuje aprašoma, kaip suvokiama paauglystė ir paauglių kultūra. Apie paauglystę rašoma remiantis sociopsichologiniu aspektu, pateikiamos termino definicijos ir trumpa paauglių, kurie laikomi atskira subkultūra, istorija, aptariamoms paauglių identiteto paieškos ir su tuo susiję sunkumai.

Doherty (2002: 14, 46), Danesi (2010: 11), Gianine D. Rosenblum ir Michaelas Lewisas (2006: 267) tvirtina, kad paauglystė buvo tiriama nuolatos, tačiau ilgą laiką į paauglius nebuvo žiūrima kaip į individus, priklausančius atskirai subkultūrai, kuriai būdingi tam tikri bruožai, darantys paauglius kitokius nei suaugusieji ar vaikai. XX a. viduryje į paauglystę pradėta žiūrėti kaip į ypatingą laikotarpį, kurio metu vyksta daug sudėtingų fiziologinių ir psichologinių pokyčių.

Turint omenyje, kad paauglystė – tai pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiųjų gyvenimą, svarbu išsamiai aptarti šį gyvenimo tarpinį, kuriam būdingos identiteto paieškos, asmenybės atskirtis, sudėtingi santykiai su tėvais ir draugais. Pasak Philipo Jeremio Grahamo, paaugliai ima kelti tokius egzistencinius klausimus: kas jie tokie, kodėl jie apskritai gimė, kokie jų santykiai su kitais paaugliais, ar jie yra fiziškai patrauklūs (Graham 2004: 17). Alison Waller taip pat pritaria, kad paauglystės periodas yra emociškai audringas gyvenimo laikotarpis. Pasak jos, paaugliai tuo pačiu metu turi išmokyti būti savarankiški ir surasti savąjį „aš“ (Waller 2009: 59). Todėl, kaip pabrėžia Thomas M. Brinthaup ir Richardas P. Lipka, paauglystė dažnai asocijuojasi su perdėtu nerimu, savistaba, vidiniu konfliktu, stresu ir nežinomybe (Brinthaup ir Lipka 2002: 7). Siekdami sukurti savąjį „aš“, paaugliai dažnai sugalvoja tam tikrą elgesio su draugais modelį. Vienas iš skiriamųjų paauglių elgesio bruožų yra tam tikros kalbos vartojimas (Danesi 2010: 109).

PAAUGLIŲ KALBA

Paauglių kalba yra būdas jų solidarumui išreikšti. Šiame skyriuje siekiama apibrėžti pagrindinius skiriamuosius paauglių kalbos bruožus. Daugiausia dėmesio sutelkiama į slengo, tabu kalbos, pragmatinių žymiklių, bendrųjų plėtinių, konotuotos kalbos ir kasdienės šnekamojo stiliaus leksikos vartojimą. Visų šių leksinių vienetų visuma daro paauglių kalbą skirtingą ir aiškiai atpažįstamą.

Skyriuje keliama mintis, kad paauglių kalba parodo, koks yra kalbančiojo statusas. Kaip teigia Eckert, tam tikros šnekos vartojimas gali ne tik suartinti kalbančiuosius, bet ir atstumti tuos, kurie taip nekalba (Eckert 2004: 9). Paauglių kalbą dažnai kritikuoja vyresnio amžiaus žmonės, vadina ją nenormine, bloga ar „užteršta“ kalba (Eckert 2004; Androupoulos 2010).

Vis dėlto paauglių kalba negali būti traktuojama kaip blogesnė kalba nei norminė kalba: ji, paprasčiausiai, yra kitokia. Anot Jeanos Aitchinson, kalbantieji natūraliai pasitelkia kalbą, atitinkančią tam tikrą situaciją (Aitchinson 1997: 11). Greičiausiai neigiamas požiūris į paauglių kalbą atsirado dėl įsigalėjusio požiūrio, kad paaugliai dažnai suprantami kaip grėsmė suaugusiesiems. Johanna Wyn teigia, kad šitokios priešpriešos paauglių atžvilgiu būtų galima išvengti, jei apie paauglius ir šio amžiaus tarpsnio problemas nebūtų kalbama atskirai nuo socialinių sąlygų, kuriomis jie auga ir

gyvena (Wyn 2005: 24). Vartojant Eckert terminą, dažnai suaugusieji mato paauglius „kitokius“ nei daugumą visuomenės atstovų (Eckert 2003: 116), todėl paauglių kalba irgi tampa „kitokia“ (angl. *otherized*).

Niekas negali paneigti, kad paaugliai savo kalboje vartoja daug slengo, keiksmažodžių, pragmatinių žymiklių, bendrųjų plėtinių, konotuos ir kasdienės šnekamosios kalbos elementų, bet jie tai daro pirmiausia siekdami išreikšti emocijas, todėl negalima tvirtinti, kad paauglių kalba yra „bloga“ (Androupoulos 2010). Be to, apibūdinimas *blogas* yra reliatyvus, laikui bėgant kinta. Pasak Anderssono ir Trudgillo, lingvistiniai resursai tam tikru metu traktuojami kaip netinkamos kalbos pavyzdžiai, gali būti pradėti vartoti norminėje kalboje kitu laikotarpiu (Andersson ir Trudgill cit. iš Doyle 2006: 2).

ŠIUOLAIKINĖ PAAUGLIŲ LITERATŪRA ANGLŲ IR AMERIKIEČIŲ KULTŪROJE IR LIETUVOS LITERATŪROS RINKOJE

Šiame skyriuje pasakojama apie šiuolaikinę paauglių literatūrą anglų ir amerikiečių kultūroje ir Lietuvos literatūros rinkoje, aptariama teorinė medžiaga apie paauglių literatūros vertimo sudėtingumą ir problemas, kurių dažniausiai kyla ne tik dėl kalbos, bet ir dėl kultūrinių skirtumų.

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad vienas iš būdų susipažinti, kas yra toji paauglių kalba, yra literatūra paaugliams. Julia Eccleshare rašo, kad anglų ir amerikiečių kultūroje paauglių literatūros užuomazgų pastebėta XIX a. ir XX a. pradžioje, kai paaugliai dar nebuvo laikomi atskira subkultūra (Eccleshare 1996: 387). Tarp to meto paauglių buvo labai populiarūs šie kūriniai: Thomo Hugheso *Tomo Brauno mokyklos dienos* (angl. *Tom Brown's Schooldays*) (1857), Roberto Louiso Stevensonso *Lobių sala* (angl. *Treasure Island*) (1883) ar Marko Twaino *Tomo Sojerio nuotykių* (angl. *The Adventures of Tom Sawyer*) (1876) (Eccleshare 1996: 387).

Daugiausia pokyčių paauglių literatūroje užfiksuota XX a. viduryje, kai buvo išleisti du reikšmingi romanai, t. y. Williamo Goldingo *Musių valdovas* (angl. *Lord of the Flies*) (1954) ir J. D. Salingerio *Rugiuose prie bedugnės* (angl. *The Catcher in the Rye*) (1954). Pasak Eccleshare, romanai buvo skirti suaugusiesiems, tačiau juos pamėgo ir paaugliai, nes skaitydamas šiuos kūrinius dažnas paauglys galėdavo matyti save ir

išgyventi panašius potyrius, kokius jautė pagrindiniai romanų veikėjai (Eccleshare 1996: 387).

XX a. pabaiga ir XXI a. pradžia – naujovių metas paauglių literatūroje. Nuo 1990 m., kaip teigia Mary Owen, daugiausia pokyčių buvo susiję su knygų turiniu, pobūdžiu ir paauglių amžiumi (Owen 2003). Brigita Dimavičienė apibendrina, kad per pastaruosius dešimtmečius literatūra paaugliams ėmė analizuoti tokias temas kaip meilė, neapykanta, depresija, smurtas, draugų įtaka, savižudybės, alkoholio ir narkotikų vartojimas (Dimavičienė 2012: 12).

Šiuolaikiniai paauglių romanai nagrinėja vadinamąsias „socialiai jautrias“ temas, kurioms aprašyti dažnai vartojama nenorminė kalba. Dėl šios priežasties, pasak Dimavičienės, paauglių romanai neretai kelia įvairių diskusijų tarp tėvų, mokytojų, psichologų ir literatūros kritikų (Dimavičienė 2012: 12). Nepaisant aršios kritikos, paaugliai labai domisi šiuolaikine literatūra. Vadinasi, galima prognozuoti, kad romanų paaugliams skaičius ir jų pardavimai angliškai kalbančiose šalyse turėtų ir toliau augti (Dimavičienė 2012: 12).

Iš dalies dėl istorinių ir politinių priežasčių Lietuvoje situacija literatūros paaugliams rinkoje skiriasi. Vaikų ir paauglių literatūros kritikas Kęstutis Urba yra sunerimęs, nes, anot jo, kiekvienais metais išleidžiamos tik kelios geros knygos paaugliams (Urba 2013). Pasak Urbos, apie 20 proc. knygų yra nauji lietuvių autorių parašyti romanai. Kitos knygos – pakartotiniai ankstesnių romanų leidimai (Dimavičienė 2012: 12).

Susidomėjimas šiuolaikine paauglių literatūra Lietuvoje pamažu auga. Nors paauglių literatūra postsovietinėje Lietuvoje nebuvo išskiriama kaip literatūros žanras, knygų paaugliams buvo rašoma. Urba teigia, kad nuotykių literatūra paaugliams pradėta rašyti 6–7 praėjusio amžiaus dešimtmetyje. Minėtini Kazio Sajos, Vytauto Bubnio ir Algimanto Zurbos kūriniai. Tačiau, anot Urbos, Lietuvos visuomenė, ėmusi artėti prie Vakarų kultūros, labai pasikeitė, o tai turėjo įtakos ir skaitytojų polinkiams: šiuolaikiniai paaugliai nebenori skaityti minėtos nuotykių literatūros. Lietuvos leidėjai, suprasdami rinkos potencialą, užpildė ją verstine anglų ir amerikiečių kultūros literatūra paaugliams, kurią dažnai kritikuoja vyresnė karta, bet mielai skaito lietuvių paaugliai (Dimavičienė 2012).

Tiina Puurtinen teigia, kad rašyti ir versti paaugliams yra ne tik didelis iššūkis, bet ir nepaprastai maloni veikla (Puurtinen 1992: 83). Keletas priežasčių lemia šio proceso sudėtingumą. Pirmia, kaip teigia Eithne O'Connel, problemų atsiranda dėl skaitytojų auditorijos. Nors tikslinė skaitytojų grupė yra paaugliai, dažnai šią literatūrą rašo ir skaito patys suaugusieji (O'Connel 1999: 209, Puurtinen 1992: 83).

Svarbu yra tai, kad paauglių literatūros žanras, palyginti su kitais žanrais, dažnai vertinamas neigiamai arba, kaip pastebi O'Connel, ši literatūra yra „marginalizuojama“. Kitaip tariant, kadangi paauglių literatūra rašoma mažumai, vadinasi, ji užima periferinę poziciją literatūros sistemoje ir negali būti lyginama su „aukšto lygio“ literatūra ar kultūra (O'Connel 1999: 210). Galima teigti, kad verstinė literatūra paaugliams taip pat užima antraeilę vietą literatūroje. Kuo atskirtis tarp literatūros žanro ir vertimo kalbos kultūros yra didesnė, tuo vertėjai labiau linkę taikyti įvairias vertimo strategijas, kurios „nutolina“ vertimo kalbą nuo originalo kalbos (angl. *domestication*), kad nebūtų pažeistos vertimo kalbos ir kultūros normos (Even-Zohar 1990: 50–51; Venuti 2008).

Be to, Gabriele Thomson teigia, kad vertėjo pasirinkimą taikyti tam tikras strategijas dažnai lemia tai, ar vertimas atliekamas vakarietiškos kultūros kontekste, ar buvusioje postsovietinėje šalyje. Pasak jos, dažniausiai manoma, kad vakarietiškoji visuomenė tam tikrų kalbos ir kultūrinių dalykų atžvilgiu yra liberalesnė nei postsovietinių valstybių visuomenė, tai atsispindi ir vertimuose (Thomson 2005: 83). Thomson taip pat pastebi, kad vertėjai taiko skirtingas strategijas atsižvelgdami į tai, ar verčiama iš anglų kalbos į ne tokią populiarią kalbą arba atvirkščiai. Anot jos, tikėtina, kad versdami iš anglų kalbos vertėjai bus linkę išlaikyti anglų literatūros tradicijas (Thomson 2005: 88).

Svarbu paminėti, kad nors paauglių literatūrą versti yra sudėtinga, geras vertėjas dažniausiai geba taikyti tinkamas vertimo strategijas, kad vertimo kalba sukurtų estetišką tekstą, o skaitytojai patirtų tokį pat ar panašų įspūdį, kokį patiria skaitantys kūrinių originalo kalba.

TYRIMO MEDŽIAGA IR METODAI

Šiame skyriuje dėmesys sutelkiamas į tai, kaip buvo renkama ir analizuojama disertacijai reikalinga medžiaga: apibūdinami pagrindiniai šaltiniai ir tyrimo imtis, trumpai supažindinama su svarbiausiais penkių romanų veikėjais, jų istorijomis, charakterizuojamas kiekvieno kūrinio kalbos stilius, rašoma apie tai, kaip buvo klasifikuoti pavyzdžiai, pateikiamas vertimo strategijų, kuriomis remiantis nagrinėjami surinkti paauglių leksikos pavyzdžiai, sąrašas.

Šaltiniai ir tyrimo imtis

Tyrimo medžiaga yra paauglių kalbos pavyzdžiai iš verstinės literatūros paaugliams. Bandoma išsiaiškinti, ar paauglių kalbai verstinėse knygose lietuvių kalba būdingi tie patys ypatumai kaip ir kūriniuose originalo kalba (šiuo atveju – anglų kalba). Empirinėje disertacijos dalyje pateikiama paauglių kalbos pavyzdžių iš penkių literatūros paaugliams romanų ir jų vertimų iš anglų kalbos į lietuvių kalbą: Johno Greeno *Looking for Alaska* (2005), 2010 m. išvertė Daumantas Gadeikis (lie. *Aliaskos beieškant*), Melvino Burgesso *Junk* (1996), 2002 m. išvertė Andrius Patiomkinas (lie. *Heroinas*), Melvino Burgesso *Doing It* (2003), 2004 m. išvertė Rūta Razmaitytė (lie. *Darant tai*), Annos Brashares *The Sisterhood of the Traveling Pants* (2003), 2004 m. išvertė Jurga Šidiškytė (lie. *Keliaujančių kelių seserija*) ir Cecily von Ziegesar *Gossip Girl* (2002), 2006 m. išvertė Gabija Ryškuvienė (lie. *Liežuvautoja*). Tiksliniai romanų skaitytojai – vyresnio amžiaus paaugliai, nes būtent jie yra pagrindiniai minėtų kūrinių veikėjai. Šio tyrimo imtis – 781 paauglių kalbos pavyzdys anglų ir lietuvių kalbomis. Nagrinėjami tik leksiniai kalbos vienetai.

Medžiaga ir jos klasifikacija

Disertacijos empirinėje dalyje nagrinėjami paauglių kalbos leksiniai vienetai skirstomi į tokias kalbos kategorijas: slengas, tabu kalba, pragmatiniai žymikliai, bendrieji plėtiniai, konotuota kalba ir kasdienė šnekamoji paauglių kalba.

Slengas yra skiriamas į du tipus, t. y. „visuotinis slengas“ (angl. *general slang*), pavyzdžiui, *dude*, *crap*, ir „specifinis“ slengas, būdingas konkrečiai žmonių grupei, šiuo atveju paaugliams (angl. *peer-group slang*), pavyzdžiui, *willy*, *to do a chase*.

„Visuotiniam“ slengui priskiriami žodžiai, kurie laikomi slengu įprastuose spausdintiniuose ir elektroniniuose žodynuose (pavyzdžiui, *Online Slang Dictionary*, *Oxford English Reference Dictionary* (1996), *English–Lithuanian Language Dictionary* (2002)). Analizuojant „visuotinį“ slengą, pateikiama dažniausiai vartojamų „visuotinio“ slengo pavyzdžių, taip pat nurodomas jų pasiskirstymas pagal kalbos dalis, aptariamą „visuotinio“ slengo žodžiai, kurie yra traktuojami kaip įžeidžiantys kitą asmenį. „Specifinis“ slengas yra skirstomas į skirtingas kategorijas pagal mėgstamiausias paauglių temas, pavyzdžiui, seksualumas, „kietumas“ (angl. being “cool”), alkoholio ir narkotikų vartojimas, mokykla. „Specifinio“ slengo kategorijai taip pat priskiriami paauglių literatūroje rasti naujadarai, pavyzdžiui, *suckumentary*.

Remiantis mokslinėje literatūroje aprašytais įvairiais tabu kalbos tipais, tabu kalba šiame tyrime skirstoma į tokias kategorijas: bendro pobūdžio keiksmažodžius (angl. *general*), pavyzdžiui, *shit*, keikimo (angl. *cursing*), pavyzdžiui, *fuck you*, idiomos (angl. *idiomatic*), pavyzdžiui, *pissed up*, emfatinis (angl. *emphatic*), pavyzdžiui, *fucking hell*, įžeidimo (angl. *abusive*), pavyzdžiui, *bitch*, vaizdingus arba aprašomuosius (angl. *descriptive*), pavyzdžiui, *to wank*, religinius (angl. *religious*), pavyzdžiui, *goddamit* ir kitus vulgarius žodžius (angl. *vulgarisms*), pavyzdžiui, *arse*, kurie vartojami siekiant įžeisti ar šokiruoti (Pinker 2007 ir McEnery 2006 cit. iš Ljung 2011).

Pragmatinių žymiklių analizei pasirinkti žodeliai *like*, *well*, *you know*, *I dunno*, *I mean*, *see*, *so*, *actually* ir *anyway*. Šių žodžių analizė pateikiama pagal jų vartojimo dažnumą, vietą sakinyje, reikšmę ir atliekamas funkcijas, aptariamą pavyzdžiai iš paauglių šnekos originalo ir vertimo kalbose.

Į bendrųjų plėtinių kategoriją patenka neapibrėžtos leksikos pasakymai *and all*, *and stuff*, *or something*, *and everything*, *or whatever*, *and that*, *that sort of thing*, *kind of*. Bendrieji plėtiniai skirstomi į formas su jungtuku *ir* (angl. *and*), pavyzdžiui, *and all*, su jungtuku *ar* (angl. *or*), pavyzdžiui, *or whatever*, ir formas be jungtuko, pavyzdžiui, *kind of*. Kaip ir pragmatiniai žymikliai, bendrieji plėtiniai analizuojami pagal jų vartojimo dažnumą, vietą sakinyje ir paauglių kalboje atliekamas funkcijas.

Konotuotos kalbos analizė apima vaizdingos kalbos priemonių aptarimą: rašoma apie metaforas, pavyzdžiui, *bun*, *a felty slug*, metonimijas, pavyzdžiui, *Gemmaness*, *the Septembers*, idiomos, pavyzdžiui, *to get back on track*, *to turn into a gooseberry*, palyginimus, pavyzdžiui, *like the Sleeping Beauty*, kultūrinės aliuozijos, pavyzdžiui,

Sherlock, personifikacijos, pavyzdžiui, *Lady Heroin*, ir oksimoroną, pavyzdžiui, *to be so attractive as to actually be ugly*. Kiekviena stilistinė priemonė aptariama atskirai, pateikiama pavyzdžių iš romanų paaugliams, nurodomos stiliaus figūrų atliekamos funkcijos.

Paskutinė paauglių kalbos kategorija, t. y. kasdienė šnekamoji kalba, pavyzdžiui, *stuff*, *bloke*, *porn*, nagrinėjama atsižvelgiant į šnekamosios kalbos posakių ryšį su tam tikra kalbos dalimi. Didžiausias dėmesys skiriamas posakiams, kurie galimai vartojami tik analizuojamų kūrinių veikėjų, t. y. paauglių, kalboje. Kiekviena šnekamosios kalbos kategorija analizuojama atskirai.

Vertimo strategijos, kuriomis remiantis nagrinėjamas paauglių kalbos vertimas iš anglų kalbos į lietuvių kalbą

Vienas iš šio tyrimo uždavinių yra išanalizuoti pagrindines vertimo strategijas, kurias lietuvių vertėjai taiko versdami paauglių kalbą iš anglų kalbos į lietuvių. Visi paauglių kalbos leksinių vienetų pavyzdžiai surinkti skaitant tekstus anglų kalba ir lyginant juos su lietuviškais atitikmenimis. Vertimo strategijos, kuriomis remiantis nagrinėjamas paauglių kalbos vertimas iš anglų kalbos į lietuvių kalbą, yra šios:

- Tiesioginis vertimas (angl. the strategy of *direct transfer*) – tai vertimas, kai originalo kalbos žodžiai vertimo kalboje perteikiami pažodžiui (Vinay and Darbelnet 2000).
- Leksikos sušvelninimas (angl. the strategy of *lexical softening*) – tai vertimas, kai nenorminiai originalo kalbos žodžiai vertimo kalboje perteikiami vartojant švelnesnės leksikos ekvivalentus (Nida 2012; Lėgaudaitė 2010).
- Stilistinė kompensacija (angl. the strategy of *stylistic compensation*) – tai vertimas, kai vertimo nuostoliai yra kompensuojami kalbinėmis priemonėmis, būdingomis vertimo kalbai ir kultūrai, padedančiomis vertimo teksto skaitytojams sukurti išpūdį, panašų į tą, kurį patiria ir originalo kalbos auditorija (Harvey 2001; Lėgaudaitė 2010).
- Standartizacija (angl. the strategy of *standardization*) – tai vertimas, kai nenorminiai originalo kalbos žodžiai perteikiami norminės vertimo kalbos žodžiais, taip neutralizuojamas originalo kalbos stilius (Tourey 1995).

- Generalizacija (angl. the strategy of *generalization*) – tai vertimas, kai konkretūs originalo kalbos žodžiai vertimo kalboje perteikiami bendresnės reikšmės žodžiais (Baker 1992).
- Praleidimai (angl. the strategy of *omission*) – tai vertimas, kai originalo kalbos nenorminiai žodžiai arba kiti leksiniai vienetai vertimo kalboje praleidžiami (Dimitriu 2004).

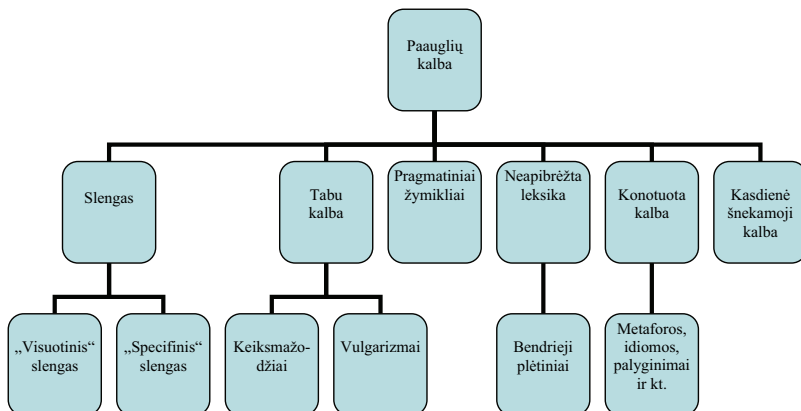
Šios strategijos pasirinktos todėl, kad vertimo teorijoje nėra vienos strategijų ar terminų sistemos, kurią būtų galima taikyti analizuojant paauglių kalbos vertimą. Pavyzdžiui, Javier Franko Aixela (1996) ir Eirlys E. Davies (2003) pateikia vertimo strategijų sąrašą, kuriuo remiantis nagrinėjamos kultūrinės realijos, tačiau toks sąrašas netinka paauglių kalbos bruožų analizei, todėl nuspręsta remtis kelių autorių siūlomomis strategijomis.

Analizuojant paauglių kalbos vertimą penkiuose romanuose, nustatyti keli netinkamo vertimo atvejai. Netikslus vertimas – tai vertimas, kai originalo kalbos nenorminiai žodžiai arba kiti leksiniai vienetai perteikiami vertimo kalboje tokiais žodžiais, kurių reikšmė neatitinka to, kas nurodyta žodyne.

Kiekybinė ir kokybinė kiekvienos leksinės kategorijos vertimo analizė atliekama atskirai. Kiekybinės analizės rezultatai yra statistiniai duomenys, t. y. skaičiuojamas matematinis skirtingų vertimo strategijų taikymo verčiant aptariamas kalbos kategorijas vidurkis. Kokybinė labiausiai paplitusių ir (arba) įdomiausių paauglių kalbos leksinių vienetų vertimų analizė yra skirta tam, kad būtų galima inventorizuoti vyraujančias vertimo strategijas. Ši analizė leidžia daryti išvadas, kokios vertimo normos yra būdingos lietuvių kalbai ir kultūrai, vadinasi, galima patvirtinti arba paneigti įvade suformuluotus ginamuosius teiginius. Kadangi tiriamojame dalyje neįmanoma pateikti visų pavyzdžių analizės, su kitais pavyzdžiais galima susipažinti darbo prieduose B, C, D, E, F, G ir J. Lyginamoji vertimo analizė parodo ne tik skirtingas rašymo tradicijas ir normas anglų ir amerikiečių bei lietuvių literatūroje ir kultūroje, bet ir skirtingą visuomenės požiūrį į paauglių literatūros žanrą dviejose kultūrose.

PAAUGLIŲ KALBOS VERTIMAS IŠ ANGLŲ KALBOS Į LIETUVIŲ KALBĄ: VERSTINĖS LITERATŪROS PAAUGLIAMS ANALIZĖ

Empirinėje disertacijos dalyje aptariami pagrindiniai paauglių kalbos bruožai pasirinktuose penkiuose romanuose ir jų vertimas iš anglų kalbos į lietuvių kalbą. Ankstesni moksliniai paauglių kalbos tyrimai patvirtina, kad paaugliai savo kalboje vartoja ne tik slengą ar keiksmažodžius. Šiuo tyrimu siekiama išanalizuoti skirtingus paauglių kalbos leksinius vienetų, kurie nebūtinai yra vulgarūs ar nenorminiai. Greta slengo, tabu kalbos, pragmatinių žymiklių ir bendrųjų plėtinių analizės, aptariama konotuota ir kasdienė šnekamoji kalba. Paauglių kalbos modelis pasirinktuose penkiuose romanuose paaugliams pateikiamas 1 paveiksle, remiantis Stenström ir jos kolegomis (Stenström et al. 2002).

1 Pav. Paauglių kalbos bruožai literatūroje (remiantis Stenström et al. 2002: 64–65)

Po visų paauglių kalbos kategorijų, pavaizduotų paveiksle, ir atitinkamų pavyzdžių vertimo analizės eina skyrius, kuriame pateikiama informacija apie atskirų vertėjų kiekvienai kalbos kategorijai dažniausiai taikytas vertimo strategijas.

IŠVADOS

Šio darbo dalies tikslas – pateikti tyrimo rezultatus apibendrinančias išvadas, kurios parodytų paauglių kalbos vertimo iš anglų kalbos į lietuvių kalbą polinkius ir patvirtintų arba paneigtų įvade pristatytus ginamuosius disertacijos teiginius. Išvadose pateikiama siūlymų tolimesniems tyrimams.

Bendras paauglių kalbos leksinių vienetų skaičius – 781 pavyzdys anglų ir lietuvių kalbomis. Leksiniai vienetai yra verčiami iš anglų kalbos į lietuvių kalbą pasitelkiant šias vertimo strategijas: tiesioginį vertimą, standartizaciją, leksikos sušvelninimą, praleidimus, stilistinę kompensaciją ir generalizaciją. Minėtini ir keli netinkamo vertimo atvejai. 394 paauglių kalbos atvejai buvo išversti taikant tiesioginio vertimo strategiją. Tai sudaro 50,5 proc. visų nagrinėtų pavyzdžių. Kita dalis leksinių vienetų, t. y. 387 paauglių kalbos pavyzdžiai, buvo lietuvių kalboje neutralizuoti, perteikti normine kalba, pasitelkta švelnesnė leksika, jie praleisti arba išversti netiksliai. Tai sudaro 49,5 proc. visų nagrinėtų pavyzdžių. Nors verstinėje paauglių literatūroje lietuvių kalba išlaikoma šiek tiek daugiau kaip pusė originalo kūrinyje vartojamų paauglių kalbos leksinių vienetų, vis dėlto galima daryti išvadą, kad lietuvių vertėjai dažnai yra linkę vadovautis lietuvių kalbos ir kultūros normomis, todėl verstinį tekstą labiau „nutolina“ nuo originalo teksto, o ne prie jo „priartina“.

Analizuojant kiekvienos paauglių kalbos kategorijos vertimą atskirai, pastebėta kad vertimo polinkiai skiriasi. Slengo, kuris skirstomas į „visuotinį“ ir „specifinį“, vertimo analizė rodo, kad 93 pavyzdžiai iš bendro 167 slengo pavyzdžių skaičiaus (56 proc.) perteikiami tiesiogiai, lietuvių kalboje randama tikslų ir tinkamų ekvivalentų. Svarbu paminėti, kad dažnai lietuvių vertėjai perteikia originalo teksto slengą šiek tiek „švelnesniais“ atitikmenimis, tačiau tai nereškia, kad panašus išpūdis lietuvių skaitytojams nepasiekiamas. Ne visada norint padaryti išpūdį būtina kalbėti vulgariai. 73 anglų kalbos slengo pavyzdžiai (44 proc.) lietuvių kalboje yra neutralizuojami. Šie skaičiai patvirtina, kad vertimo kalboje surasti tikslus ar panašius atitikmenis, kurie dviejose skirtingose kultūrose būtų vartojami panašiose situacijose, yra sunkus uždavinys. Turi būti atsižvelgta ne tik į kalbos normas, bet ir į kultūrinį kontekstą. Paaiškėjo, kad vertėjai pasitelkia neutralizuojančias vertimo strategijas, nes siekia, kad knygos vertime būtų mažiau nešvankių, šiurkščių ar nemandagiais laikomų posakių.

Lietuvių vertėjų taktika dar kartą patvirtina, kad vertimo teoretikas Toury buvo teisus, kai tvirtino, jog vertimas yra sudėtingas procesas, kurio metu, perkeltiant tekstą iš originalo kalbos į vertimo kalbą, dažniausiai dalyvauja dvi kalbos ir dviejų kultūrų tradicijos, o vertėjas turi nuspręsti, kokiomis normomis reikia vadovautis.

Keiksmažodžių ir kitų vulgarių žodžių vertimo analizė atskleidė, kad vertėjai lietuvių kalboje dažnai randa tikslių keiksmažodžių atitikmenų (iš 240 analizuotų pavyzdžių 141 (59 proc.) laikomi tinkamais tiesioginiais ekvivalentais). Nors dažniausiai lietuviški keiksmažodžiai neskamba šiurkščiai ar nešvankiai, lietuvių skaitytojų auditorijai yra sukuriamas panašus įspūdis. Neutralizuojančios vertimo strategijos, t. y. leksikos standartizacija, sušvelninimas ir stilistinė kompensacija, atitinkamai taikomos perteikiant 46 (19 proc.), 44 (18 proc.) ir 3 (1 proc.) paauglių kalbos vienetų. 6 (3 proc.) keiksmažodžiai lietuviškuose tekstuose praleisti, greičiausiai siekta išvengti pažodinio vertimo arba norėta, kad keiksmažodžių būtų mažiau.

Verčiant pragmatinius žymiklius dažniausiai taikomos vertimo strategijos yra praleidimai ir leksinė standartizacija (iš 96 pavyzdžių 61 (64 proc.) atveju lietuviškuose tekstuose yra neutralizuojama arba praleidžiama). Šių strategijų taikymas įrodo, kad pragmatinių žymiklių vartojimas yra daugiau angliško literatūrinio teksto ir jo veikėjų kalbos bruožas, jis nėra būdingas grožinei literatūrai lietuvių kalba.

Panašią vertimo taktiką lietuvių vertėjai taiko ir versdami kitą nenorminę leksiką, t. y. bendruosius plėtinius, kurie skirstomi į bendrųjų plėtinių formas su jungtuku *ir* (angl. *and*), *ar* (angl. *or*) ir be jungtukų. Kiekybinė ir kokybinė plėtinių vertimo analizė atskleidžia, kad praleidimai (kartu su leksine standartizacija ir stilistine kompensacija) neutralizuoja šiek tiek daugiau nei pusę nagrinėtų bendrųjų plėtinių (29 (51 proc.) atvejai iš 57). Vadinasi, lietuvių kultūroje vis dar vyrauja neigiamas visuomenės požiūris į plėtinių vartojimą kalboje. Formos su jungtuku *ar* lietuvių kalboje dažniau nei formas su jungtuku *ir* praleidžiamos arba keičiamos norminės kalbos atitikmenimis. Greičiausiai tai yra daroma siekiant išvengti pasikartojimų, nes formas su jungtuku *ar* yra vartojamos daug dažniau.

Šioje disertacijoje siekiama apžvelgti paauglių kalbos leksiką, kuri nebūtinai yra nenorminė ar nešvanki. Vienas iš paauglių kalbos skiriamųjų bruožų yra konotuotos, t. y. stilistiškai žymėtos, kalbos vartojimas. Tokia kalba padeda paaugliams išlikti natūraliems, ryškiems, smagiems, kartais paslaptingiems ir dažnai juokingiems.

Verčiant konotuotą kalbą dominuoja dvi strategijos: tiesioginis vertimas (iš 52 pavyzdžių 31 (60 proc.) vaizdingos kalbos atvejis verčiamas tiksliais ekvivalentais, turinčiais panašų poveikį lietuvių skaitytojams) ir leksinė standartizacija (19 (36 proc.) vaizdingos kalbos posakių pakeisti stilistiškai neutralios kalbos posakiais ar žodžiais). Šios transformacijos priežastis gali būti dvejopa. Pirma, tikėtina, kad kai kurie angliški vaizdingi posakiai neturi tikslų atitikmenų lietuvių kalboje. Antra, galima daryti prielaidą, kad vertėjai nepanoro ieškoti tinkamų ekvivalentų.

Pateikti 169 kasdienės šnekamosios paauglių kalbos pavyzdžiai. Jų vertimo analizė atskleidžia, kad verčiant pasirinkta leksinė standartizacija, leksikos sušvelninimas ir praleidimai. Iš visų 169 pavyzdžių 66 (39 proc.) šnekamosios anglų kalbos vienetai perteikiami šnekamąja lietuvių kalba, 89 (52 proc.) atvejais pasirenkami stilistiškai neutralios kalbos vienetai. Be abejonės, analizės rezultatai kelia nuostabą, nes kasdienė šnekamoji kalba šioje disertacijoje yra priskiriama norminei kalbai, vadinasi, tai neturėtų kelti sunkumų vertėjams. Vis dėlto vertimo taktika yra kitokia.

Netinkamo paauglių kalbos vertimo atvejų (8 pavyzdžiai) pasitaiko slengo ir šnekamosios kalbos kategorijose. Galima kalbėti apie netikslų metaforinio slengo vertimą, jei jis verčiamas pažodžiui. Šnekamoji kalba netiksliai išverčiama tada, kai pasirenkami žodžiai, kurių reikšmė kūrinių veikėjų šnekamojoje kalboje prieštarauja jų reikšmėms žodynuose.

Šiame tyrime siekta palyginti ir visų penkių vertėjų taikomas strategijas. Apibendrinus gautus duomenis, galima teigti, kad Patiomkinas, Gadeikis ir Razmaite pasitelkia tiesioginio vertimo strategiją dažniau nei kitas disertacijoje aprašytas strategijas (atitinkamai 55 proc., 51 proc. ir 58 proc.). Šidiškytė ir Ryškusvienė teikia pirmenybę toms strategijoms, kurios paauglių kalbos vienetus lietuvių kalboje neutralizuoja arba sušvelnina (atitinkamai 52 proc. ir 66 proc.). Tai leidžia daryti prielaidą, kad Šidiškytė ir Ryškusvienė lietuviškuose tekstuose taiko tam tikrą paauglių kalbos cenzūrą, o Patiomkinui, Gadeikiui ir Razmaitei verčiant geriau pavyksta imituoti paauglių kalbą. Kita vertus, ši išvada gali būti traktuojama tik kaip prielaida, nes ne visuose penkiuose romanuose anglų kalba vienodai verbalizuojama paauglių kalba: pavyzdžiui, Burgessas ir Greenas vartoja daug daugiau slengo ir tabu kalbos, o Ziegesar ir Brashares renkasi neutralesnį kalbos stilių.

Disertacijos įvade buvo pateiktas šis ginamasis teiginys: iš penkių romanų paaugliams surinktų verstinės paauglių kalbos pavyzdžių analizė atskleidžia, kad lietuvių vertėjai laikosi lietuvių kalbos ir kultūros normų ir tradicijų, todėl, perteikdami slengą, vulgarią ar kitą nenorminę paauglių leksiką, yra dažnai linkę naudoti šias vertimo strategijas: praleidimus, standartizaciją ir leksikos sušvelninimą.

Išanalizavus nenorminės leksikos vertimą, galima teigti, kad šis teiginys negali būti patvirtintas, nes daugiau kaip pusė nenorminės kalbos pavyzdžių buvo tiesiogiai išversti iš anglų kalbos į lietuvių kalbą (297 (53 proc.) pavyzdžių iš 560 atvejų).

Analizuojant vertimus pastebėta, kad daugiausia problemų verčiant paauglių kalbą iš anglų kalbos į lietuvių kyla ne tiek dėl skirtumų tarp dviejų kalbų, kiek dėl kultūrinių skirtumų. Dažniausiai lietuvių vertėjai puikiai geba, pritaikę tam tikras vertimo strategijas, perteikti paauglių kalbą, nenorminę leksiką, tekstas yra estetiškai priimtinas, išverstos knygos skaitytojams sukuriama įspūdis yra panašus į tą, kurį išgyveno žmonės, skaitę romano originalą.

Verstinė literatūra paaugliams, aptarta šioje disertacijoje, galėtų būti laikoma populiaraus romano modeliu lietuvių rašytojams. Remiantis Even-Zoharo teorinėmis įžvalgomis, galima teigti, kad lietuvių paaugliai, dažnai pasigendantys jiems įdomios literatūros gimtąja kalba, patenkina savo kaip skaitytojų poreikius skaitydami verstinę literatūrą, kuri buvo aptarta šiame darbe.

Pasiūlymai tolimesniems tyrimams

Disertacijoje atskleidžiama, kokios gali būti tolesnių tyrimų perspektyvos. Šiame darbe buvo apsiribota slengo, keiksmažodžių, pragmatinių žymiklių, bendrųjų plėtinių, konotuotos ir kasdienės šnekamosios kalbos analize. Ateityje būtų galima nagrinėti ir kitus paauglių kalbos bruožų ypatumus, pavyzdžiui, pasikartojimus ar netaisyklingų gramatinių formų pavyzdžius: nenormines neigimo formas, veikiamosios ir neveikiamos rūšies vartojimo skirtumus, netaisyklingą sangražinių įvardžių vartojimą ir kita.

Lyčių studijų aspektu būtų galima tyrinėti skirtumus tarp paauglių berniukų ir mergaičių kalbos ir jos vertimo iš anglų į lietuvių kalbą. Toks tyrimas galėtų patvirtinti arba paneigti bendrą visuomenės nuostatą, kad mergaitės vartoja mažiau nenorminės leksikos nei berniukai.

Būtų įdomu atskleisti, ar lietuvių vertėjai supranta šiuolaikinės paauglių kalbos ypatumus. Tai padėtų išsiaiškinti tyrimas, kurio metu iš grožinės literatūros paimti paauglių kalbos leksiniai vienetai būtų pateikiami vyresnių klasių paaugliams. Taip būtų lengviau nustatyti, ar lietuvių vertėjai geba sukurti ne tik lietuvių kultūrai priimtina, bet ir paaugliams įdomų tekstą. Be to, analizuojant vertimą galima tirti vertimo tendencijas skirtingais laikotarpiais. Tokie tyrimai leistų atskleisti ir palyginti vertimo normas skirtingais lietuvių kultūros periodais.

Šiame darbe dėmesys buvo skirtas vertimo analizei, kai vertimas vyksta iš daugiau vartotojų turinčios kalbos į tokią, kuria kalba mažiau žmonių, t. y. iš anglų kalbos į lietuvių kalbą. Kituose tyrimuose būtų galima tyrinėti atvirkštinį variantą, t. y. vertimo procesą iš ne tokios populiarios kalbos į tą, kuri turi daugiau vartotojų, pavyzdžiui, iš vokiečių kalbos į anglų kalbą. Galima tirti dviejų mažesnių kalbų ir kultūrų panašumus ir skirtumus, pavyzdžiui, lietuvių ir skandinavų kalbas. Tikimasi, kad lietuvių rašytojams pradėjus aktyviau rašyti paaugliams bus galima išanalizuoti ir skiriamuosius lietuvių paauglių kalbos bruožus.

INTRODUCTION

Translation is an important social activity that can be described, in Jeremy Munday's terms, as the process of "changing an original written text (the source text or ST) in its original verbal language (the source language or SL) into a written text (the target text or TT) in a different verbal language (the target language or TL)" (Munday 2001: 5). However, this is a particularly complicated task for translators because, as Sofia Helgrogen states, they have to consider that they are taking a text out of its cultural context and bringing it into a foreign one (Helgrogen 2005: 9). Thus translation can be considered as an intercultural as well as an interlingual process, involving both linguistic and cultural transfer (Vermeer 1992: 40). As Eugene Nida asserts,

Culture cannot exist without language, and language is meaningless unless it relates to a culture. Although language and culture seem to be so different, they are surprisingly alike since both are systems for communicating events, ideas, values and ourselves. (Nida 2003: 423-424)

In addition to this, as Javier Franco Aixela declares, literary translation is the product of a complex procedure, as it involves two languages and two literary traditions, that is, two sets of norm-systems (Aixela 1996: 52). Gideon Toury also emphasizes the idea that translation is a norm-governed process in which translators have to choose whether to follow source-culture norms or to adhere to the norms operating in the target culture (Toury 1995: 56). Sometimes this may be an obstacle to creating an interesting target text and achieving an effect on the target readership similar to that which the source text has on its readers. This is certainly the case when the translation of adolescent language in literary discourse is in question, as this language is very closely linked to cultural traditions and the norms of a specific society and period.

Relevance of the topic

The issue of adolescent language has been widely discussed by such linguists as Clem Adelman (1976), Marcel Danesi (1988, 1994, 2003, 2010), Thomas Doherty (1988), Penelope Eckert (1988), Connie C. Eble (1989, 1996), Teresa Labov (1992), Suzanne Romaine (1984), Lars-Gunar Andersson and Peter Trudgill (1990), Gisle Andersen (2001) and Anna-Brita Stenström (1994, 1995, 1997, 2002). In Lithuania, however, although interest has been gradually increasing in the last decade, the amount of

research devoted to the issues of adolescent language is still rather modest. A good deal needs to be done in general on this topic, as Anna-Brita Stenström and her colleagues emphasize, “considering the significance of the transition period between childhood and adulthood in terms of its effect both on physical and psychological development and on social and linguistic behaviour” (Stenström et al. 2002: X). On the other hand, it cannot be stated that Lithuanian linguists have altogether ignored the language of adolescents as an area for their research. Teen talk has been of particular interest to Jolanta Lėgaudaitė (2000, 2003, 2005, 2010), Brigita Dimavičienė (2012), Laima Kuprienė (2012), Aurelija Čekuolytė (2012, 2013), Loreta Ulvydienė and Brigita Abramovaitė (2012). So far, two doctoral theses devoted to teenage language have been defended. In 2002, paying particular attention to the psycho-social theory of slang, Lėgaudaitė defended the thesis *Teenage Slang – a Psycho-Social Phenomenon*. In 2012, Kuprienė carried out research which mainly focused on the structure and organization of teenagers’ conversations in fiction for young adults. The issue of the translation of adolescent language, however, was not part of this project. The fact that the number of novels for Lithuanian teenagers has been growing rapidly allows one to claim that further investigation in this field is necessary, including focusing on different aspects of teen speech, as well as its rendering in the target text. The **object** of the present research is the analysis of adolescent language and its translation from English into Lithuanian in young adult fiction.

Research aim and objectives

The primary **aim** of this dissertation is to determine whether the translations of fiction for young adults in Lithuanian have the same features of teen speech as the original texts in English. To achieve this aim, the following **objectives** have been set:

1. To present a theoretical overview of current issues in translation studies pertinent to literary translation.
2. To provide a general theoretical framework of issues concerning adolescence and teen culture, including a discussion about the main features of adolescent language, distinguishing it from adult forms of speech.

3. To present a general framework of understanding of what fiction for young adults means in English-speaking countries and in Lithuania, as well as discussing issues of the translation of young adult fiction.
4. To analyse the dominant lexical features of adolescent language in literary discourse in selected novels for young adults.
5. To analyse major problems in translating teen speech related to cultural and language differences.
6. To analyse the strategies used by Lithuanian translators in translating teen speech from English in fiction for young adults.
7. To present cases of mistranslation of teen speech by Lithuanian translators, explaining possible reasons for these.

Statements to be defended

Fiction for young adults is a rather new category in Lithuanian children's literature⁴, so that many translated novels have appeared in the Lithuanian market to fill this gap. Since the language of adolescents and their culture are closely interconnected, it is significant to analyse how teen speech is rendered in these cases into Lithuanian. As adolescents in recent teen novels in English are inclined to use a good deal of swearing and other non-standard lexis in their discourse, this thesis presents the following **statements**:

1. Selected instances of translated adolescent language in the five novels for young adults and their analysis indicate that Lithuanian translators are often likely to use the strategies of omission, standardization and softening where slang, vulgarisms or other non-standard language varieties are concerned in order to adhere to the literary traditions and norms operating in the target culture.
2. Cases of mistranslation of teen speech occur when a translator does not know current trends in adolescent language either in the source or the target language, or in both.

⁴ Fiction for young adults and children's literature are often used as synonyms in this thesis

Sources, data, scope and methods of research

This research is based on selecting instances of adolescent language in literary discourse and determining whether the translations of fiction for young adults in Lithuanian have the same features of teen speech as the original texts in English. Before selecting and presenting instances of adolescent language, it is important to consider major features of adolescence and teen culture. Thus, in addition to a review of different issues in teen language and the main features which distinguish it from adult forms of speech, a general theoretical framework of the history of English language teen culture in the later 20th century has been briefly presented. The methods that have provided the possibility of reviewing issues concerning adolescent language and its translation, as well as enabling one to interpret the results and conclusions made by other authors in similar investigations are the *analysis of theoretical material* and *meta-analysis*.

The material for the analytical part is based on the examples of adolescent language selected from the following five novels for young adults and their translations into Lithuanian: John Green's *Looking for Alaska* (2005), translated by Daumantas Gadeikis in 2010 (*Aliaskos beieškant*), Melvin Burgess's *Junk* (1996), translated by Andrius Patiomkinas in 2002 (*Heroinas*), Melvin Burgess's *Doing It* (2003), translated by Rūta Razmaitė in 2004 (*Darant tai*), Ann Brashares's *The Sisterhood of the Traveling Pants* (2003), translated by Jurga Šidiškytė in 2004 (*Keliaujančių kelnų seserija*), and Cecily von Ziegesar's *Gossip Girl* (2002), translated by Gabija Ryškuvienė in 2006 (*Liežuvautoja*). Several reasons account for the choice of this particular research material. First, these five novels, which were written in a 10-year period (the end of the 20th and the beginning of the 21st c.) have been chosen for the analysis because they have been especially popular among teenagers in Anglo-American countries and are included in many lists of recommended fiction for contemporary teenagers⁵. Second, these novels for young adults include a great variety of lexical items characteristic of adolescent language such as slang, taboo language, pragmatic markers, general extenders, and others. Finally, all these five novels have

⁵ Information has been retrieved from the following websites:

<https://www.goodreads.com/shelf/show/young-adult>,

<http://www.npr.org/2012/08/07/157795366/your-favorites-100-best-ever-teen-novels> (Accessed on July 2, 2014).

been translated into Lithuanian and have become popular novels among Lithuanian teenagers as well⁶.

The total number of examples of adolescent language selected is 781. In analysing cases of the translation of teen speech, a *comparative method* is applied. The lexical items of teen speech in English and their equivalents in Lithuanian are compared, and quantitative and qualitative results are compiled, which are explained using a *descriptive method*. In addition, the statistical mean of the translation strategies for each language category and translator has been calculated and displayed graphically.

Novelty of the thesis

The scholarly novelty of the thesis is apparent in a number of areas. First, the object of the research, the language of adolescents and its translation into Lithuanian, has been somewhat neglected and seen as not worth studying by Lithuanian linguists. This lack of interest may stem from the general feeling that teen speech represents a non-standard variety of language, which manifests itself in the great use of slang, taboo and other vulgarisms and, thus, being fundamentally different from language standards, does not merit much attention in linguistics. On the other hand, as has been said, interest in the language of adolescents has been gradually increasing in Lithuania. However, most research in this field is concerned with issues of slang - a dominant linguistic feature of teen speech – whereas other characteristic features such as the use of swear words, pragmatic markers or language fillers, general extenders, connotative language and ordinary colloquial language are usually not discussed. Second, although the use and translation of teen slang have been favourite topics for certain linguists in Lithuania, the translation of other aspects of adolescent language mentioned above has not been discussed a great deal. Since the number of translated novels for young adults keeps growing in Lithuania, further studies in this field are necessary. From the point of view of Descriptive Translation Studies, this research is novel in that it considers fiction for young readers as a genre, occupying a peripheral position in a literary polysystem, which has a direct influence on a translator's behaviour. It is also expected that the results of the thesis will improve understanding of teen culture and language, as well as

⁶Information has been retrieved from the following website: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-04-02-daiva-simanaviciute-apie-vaiku-ir-paaugliu-literatura/98394> (Accessed on January 18, 2015).

encourage further research in the field of translation of adolescent language in literary discourse.

Dissertation structure

The thesis is composed of the introduction, four chapters of theoretical discussion, a chapter on sources, data and methodology, the analytical chapter, a chapter presenting a comparison of the five translators' tendencies in choosing strategies, and the concluding chapter, which is followed by a list of primary sources, a list of references and appendices.

The introductory section presents the object of the research, its primary aim, and objectives. Chapters 2, 3, 4 and 5 discuss current translation issues pertinent to literary translation, present current theoretical approaches to adolescence and teen culture, investigate the language of adolescents and its most common features, and analyse fiction for young adults in Anglo-American countries and Lithuania, as well as focusing on the issues of translation of this kind of fiction. Chapter 6 "Research material and methods" introduces the research sources, data, its classification and methods applied in the present investigation. Chapter 7 and its sub-sections analyse adolescent language and the translation of this language in young adult fiction from English into Lithuanian. The main lexical features of adolescent language under consideration are the following: slang, which is distinguished into general and peer-group slang, taboo language, which is divided into swear words and other vulgarisms, pragmatic markers, general extenders, connotative language, and colloquial language. Chapter 8 presents a comparison of the five translators' tendencies in choosing strategies. The conclusions generalize the research and provide suggestions for further study. The thesis ends with the list of primary sources, the list of references and appendices.

RESEARCH MATERIAL AND METHODS

Sources and Scope of Research

This research is based on selecting instances of adolescent language in literary discourse and determining whether the translations of fiction for young adults in Lithuanian have the same features of teen speech as the original texts in English. The data for the analytical part is selected from the five novels for young adults and their translations into Lithuanian listed earlier. All these novels are aimed at young adults, probably from mid-teens to late teens, as this is the general age group of the protagonists. The total number of examples of adolescent language selected is 781. Due to the limits of time and space in the research process, only lexical items of teen speech have been taken into consideration.

Data and its Classification

The aim of the analysis is to determine, whether in the translations into Lithuanian, the same features of teen speech are retained as in the original texts in English. After having emphasized that the language of adolescents is a highly emotive code, the main features of this language as depicted in fiction for young adults have been distinguished: slang, taboo language, pragmatic markers, general extenders, connotative, and colloquial language.

To analyse slang, it has been distinguished into general slang (e.g. *crap*, *jerk*, *dude*) and peer-group slang (e.g. *to do a chase*, *willy*, *cherry*). For the purpose of this research, “general slang” has been associated with those words that are distinguished as slang in common dictionaries as, for example, *Online Slang Dictionary*, *Oxford English Reference Dictionary* (1996), *English-Lithuanian Language Dictionary* (2002). Before analysing the translation of general slang, the most frequent general slang words found in the young adult fiction in this study have been presented. In addition, general slang words in terms of word class, along with the strongest negative slang nouns directed towards another person, have been considered. Peer-group slang has been divided into different categories according to the favourite topics among adolescents, such as

sexuality, being “cool”, using drugs and alcohol, and school. In addition, neologisms (e.g. *suckumentary*) have also been included in the category of peer-group slang.

With taboo language, it has been decided, according to different typologies in scholarly literature (Pinker 2007, McEnery 2006 in Ljung 2011), to divide it into such categories as general (e.g. *shit*), cursing (e.g. *fuck you*), idiomatic (e.g. *pissed up*), emphatic (e.g. *fucking hell*), abusive (e.g. *bitch*), descriptive (e.g. *to wank*), religious swearing (e.g. *goddamit*), and other vulgarisms (e.g. *arse*) which are used with the aim to offend or shock. While describing each category, the most common instances of swear words in the novels have been presented and analysed.

For another feature of the language of adolescents, pragmatic markers, such small words as *like, well, you know, I dunno, I mean, see, so, actually* and *anyway*, have been chosen. These have been discussed according to their frequency of occurrence, position in an utterance, propositional and non-propositional meaning, and the functions they serve in teen conversations, using examples drawn from the novels for young adults analysed in this study.

The investigation of general extenders focuses on vague language items such as *and all, and stuff, or something, and everything, or whatever, and that, that sort of thing, kind of*. These items have been distinguished into adjunctive forms (e.g. *and all*), disjunctive forms (e.g. *or whatever*) and general extenders without connectors (e.g. *kind of*). After the categories of general extenders have been identified, they have been analysed according to their frequency of occurrence, position in an utterance, and the function they perform in teen conversations.

Examples of connotative language have been distinguished into linguistic items based on metaphor (e.g. *bun, a felty slug*), metonymy (e.g. *Gemmaness, the Septembers*), idiom (e.g. *to get back on track, to turn into a gooseberry*), simile (e.g. *like the Sleeping Beauty*), cultural allusion (e.g. *Sherlock*), personification (e.g. *Lady Heroin*), and oxymoron (e.g. *to be so attractive as to actually be ugly*). Each literary device has been discussed separately, providing examples from the selected novels, as well as identifying the function they perform in these literary texts.

Finally, ordinary colloquial language (e.g. *stuff, bloke, porn*), which is also a frequent feature of teen speech, has been analysed, since it is one of the many ways to make language colourful and emotional. Colloquialisms have been discussed according

to the word class to which they belong, with particular emphasis on informal words specific only to teen talk. Colloquial nouns, verbs, adjectives, adverbs and interjections have been analysed with instances from the five teen novels.

The Strategies of Translation Used in the Analysis of the Translation of Teen Speech from English into Lithuanian

This thesis also examines the particular strategies of translation used for the adolescent language in the five novels for young adults. The examples of lexical items of adolescent language have been selected by reading the original texts in English and comparing them with their equivalents in the translated versions in Lithuanian. The list of the strategies of translation used in the analysis is the following:

- The strategy of *direct transfer* takes place when words from the source text are translated directly and unchanged into the target text. According to Jean Paul Vinay and Jean Darbelnet, direct transfers or literal translation is “the direct transfer of a source language text into a grammatically and idiomatically appropriate target language text in which the translator’s task is limited to observing the adherence to the linguistic servitudes of the target language”(Vinay and Darbelnet 2000:86).
- The strategy of *lexical softening* refers to the action when non-standard words of the source text are translated by lexically softer equivalents in the target language. The strategy of *softening* is closely related to a translation oriented towards *dynamic equivalence*, which is described by Nida as “the closest natural equivalent to the source-language message” (Nida 2012: 136). According to Lègaudaitė, softening is focused on the probable norms of the target text reader; the use of this strategy is often helpful when translators want to make vulgar words less strong (Lègaudaitė 2010: 94).
- The strategy of *stylistic compensation* refers to a “a technique which involves making up or the loss of a source text effect by recreating a similar effect in the target text through the means that are specific to the target language or text” (Harvey 2001:37). According to Keith Harvey, by the use of stylistic compensation, the same linguistic devices are usually used in the target text in

order to solve the translation loss. However, compensation can involve the use of different linguistic devices in the target text, too, if they create a similar effect to that achieved in the source text (Harvey 2001; see also Légauaité 2010: 95).

- The strategy of *standardization*, one of Toury's terms, refers to a translation when non-standard words such as slang or taboo language in the source text are rendered into standard language words of the target culture, in this way neutralizing the style of the source text (Toury 1995).
- The strategy of *generalization* refers to the action when, instead of a specific expression of the source text, the translator chooses to use an abstract, general expression in the target text (Baker 1992 in Katan 2003: 172).
- The strategy of *omission* refers to leaving out non-standard words or other linguistic items present in the source text when writing the target text (Dimitriu 2004). According to Dimitriu (2004), omission is often neglected in discussions of translation strategies because of the negative connotations of the term and the value given to the fidelity of a translation. However, she argues that translators occasionally resort to this strategy as one which helps to solve many problems during the translation process.

These specific terms/strategies have been chosen because they work well for the kinds of translation situations found when English adolescent language is rendered into Lithuanian. There is no single scheme of terms for translation strategies that is appropriate to explain what happens when adolescent language is translated. For example, Aixela (1996), Eirlys E. Davies (2003) and others offer systems for analysing the translation of culture-specific items, but the features of adolescent language go beyond cultural references. However, these terms, drawn from a number of specialists, do provide clear distinctions between the different strategies used by the translators in this analysis.

While analysing the translation of adolescent language in these novels, several cases of mistranslation have also been found. Mistranslating refers to the action when a translator renders non-standard words or other linguistic items of the source text inappropriately in the target text. These cases of mistranslation may have occurred because the translators did not understand a passage in the English text properly or did

not know current trends in Lithuanian teen vocabulary or did not want to spend time searching for appropriate equivalents.

The analysis of the translation (both quantitative and qualitative) of each category of adolescent language has been carried out separately. The quantitative analysis has been concerned with the calculation of a statistical mean of different translation strategies and their distribution by each language category and a translator. The qualitative analysis has aimed at explaining the tactics of translation of the most common or/and interesting cases of adolescent language in each category, which has allowed drawing certain generalizations about the translation patterns and norms existing in Lithuanian culture, as well as confirming or correcting the statements presented in the introduction of this dissertation. Since it has been impossible to present all the cases of translation in the main body of the text, the complete lists of examples are presented in Appendices B, C, D, E, F, G and J. The comparative analysis of English and Lithuanian literary discourse has helped to reveal not only differences in Anglo-American and Lithuanian writing traditions and norms, but also suggested a different attitude by the linguistic communities towards fiction for young adults in these two different cultures.

Analysis of Adolescent Language and its Translation from English into Lithuanian in Young Adult Fiction

The analytical part of this doctoral dissertation investigates the main features of the language of adolescents in the five novels for young adults chosen for consideration, as well as analysing issues in its translation from English into Lithuanian. Earlier research on the language of adolescents shows that teen speech is more than the mere use of slang and swear words. This doctoral dissertation aims to cover different kinds of emotive language, not necessarily vulgar or non-standard, used by adolescent characters in the five novels, including slang, taboo language, pragmatic markers, vague words and expressions, specifically general extenders, connotative, and colloquial language. The model of the language of adolescents in the five novels under consideration is presented in Figure 1, according to that proposed by Stenström and her colleagues (see Stenström et al. 2002).

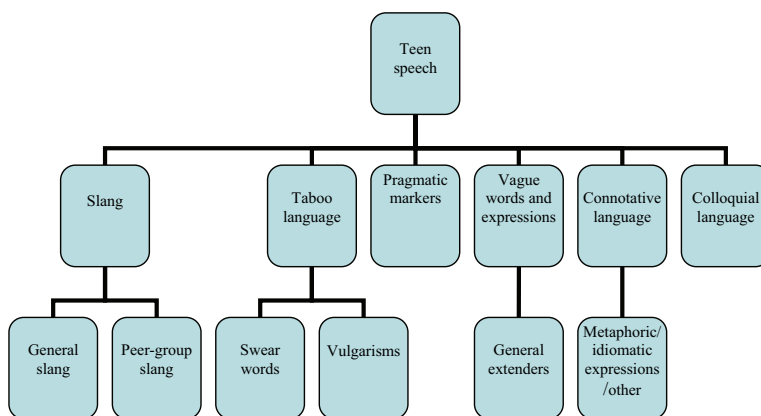

Figure 1. *Linguistic features of teen speech in fiction for young adults*
 (based on Stenström et al. 2002: 64-65)

After the discussion of the main linguistic features of adolescent language presented in **Figure 1**, a comparison of the five translators' tendencies in choosing strategies when translating the language of adolescents in young adult fiction from English into Lithuanian is presented. Having compared the strategies employed by the five translators for each type of vocabulary separately, overall statistics on the prevalent strategies of translation by each translator are also provided.

CONCLUSIONS

This doctoral dissertation has analysed the features characteristic of the language of adolescents and has aimed to determine whether the translation of this language in five young adult novels in Lithuanian have the same features of teen speech as the original texts in English. The following kinds of emotive language used by adolescent characters in the five teen novels have been considered: slang, taboo language, pragmatic markers, general extenders, connotative language, and ordinary colloquial language.

The total number of examples of adolescent language found in the five novels for young adults are 781 examples. These cases of teen speech are translated from English into Lithuanian employing the following strategies: direct transfer, lexical standardization, lexis softening, omission, stylistic compensation, and generalization. Several cases of mistranslation of teen lexis have also been found. 394 cases of teen speech have been translated using the strategy of direct transfer by finding appropriate Lithuanian equivalents to those used in the original texts. This makes up 50.5% of all the examples analysed. 387 examples of the language of adolescents and their translation from English into Lithuanian have been either neutralized by the use of standard Lithuanian, toned down by using lexically softer linguistic items, omitted or mistranslated. This constitutes 49.5% in total. Although the translations of fiction for young adults in Lithuanian retain slightly more than half of the examples of teen speech of the original texts in English, the choice to tone down or neutralize the other half of the cases shows that the Lithuanian translators still often choose to adhere to literary and writing traditions of Lithuanian culture, in this way domesticating the target texts more than foreignizing them.

As for the investigation of the translation of adolescent language by each category, different results have been obtained. The analysis of the translation of slang, which has been distinguished into general and peer-group slang, shows that slightly more than half of their examples (93, or 56% out of a total of 167) are rendered in the Lithuanian translations by finding exact equivalents for the slang words of the source texts. Although there are several cases in which Lithuanian translators use slang words that are as vulgar as those in the originals, in most cases the meaning of the source language and a similar effect on the target readership are attained by less strong means, ones that

are not necessarily so vulgar. On the other hand, 73 (44%) examples of slang are translated using strategies that neutralize this kind of non-standard language variety. This indicates that it is often difficult to find similar modes of expression of slang for similar situations in the two different cultures in which it is used. Certainly, different writing norms existing in the target culture also have to be taken into account. In this thesis, neutralizing strategies commonly occur when the translators feel obliged to avoid rudeness in the Lithuanian text. Their tactics demonstrate Toury's notion that translation is a norm-governed process in which translators have to choose whether to follow source-culture norms or to adhere to those operating in the target culture, in this thesis the Lithuanian one.

The situation is somewhat different with swear words. The analysis of the translation of swear words and vulgarisms has revealed that, on the whole, the Lithuanian translators successfully transfer the swear words of the original texts into appropriate equivalents in the target language, finding ones that have the same or a similar emotional effect on the Lithuanian readership. Of the total 240 examples of swear words and vulgarisms, 141 (59%) cases are translated by finding appropriate equivalents in Lithuanian language culture. Although the Lithuanian expletives often sound less vulgar than the original swear words, a similar general effect on the target readers is achieved. However, bearing in mind that Lithuanian culture and writing traditions are still often resistant to the use of taboo language in fictional texts, the source-language swear words are also often toned down by employing such strategies as lexical standardization, softening and stylistic compensation with 46 (19%), 44 (18%) and 3 (1%) examples, respectively. There are also 6 (3%) cases in which the translators omit swear words in the translated texts, probably in order to avoid a very close translation or reduce their repetition.

The investigation of another category of non-standard language used by adolescents in teen fiction, pragmatic markers, has revealed that, contrary to the translation of slang and taboo language, where the strategy of direct transfer dominates, the strategy of omission and lexical standardization is more commonly used when translating pragmatic markers. Of the total 96 examples of pragmatic markers, 61 (64%) cases are either neutralized or omitted from the target texts. The omission and lexical standardization of pragmatic markers in Lithuanian fictional texts suggest that the use of

pragmatic markers is a feature more common to the representation of speech in English fiction than to Lithuanian speech in literary discourse.

Similar tactics by the five translators are observed in the translation of general extenders, which fall under three categories: adjunctive general extenders, disjunctive forms and general extenders without any connectives. Both quantitative and qualitative analyses show that the strategy of omission, in combination with such strategies as lexical standardization and stylistic compensation, accounts for the neutralization of half the cases of general extenders in the five novels under consideration (29, or 51% out of a total of 57). This in turn suggests that a negative attitude towards their use still dominates in Lithuanian language culture. 28 cases (49%) are translated by finding proper equivalents in Lithuanian, with the same or a similar impact on Lithuanian teen readers. As for the translation of different forms of general extenders, the disjunctive forms are omitted or lexically standardized more often than adjunctive forms or forms without connectives, possibly due to their much more frequent use.

The present thesis has also aimed at analysing the linguistic means used by fictional teen characters that are not necessarily vulgar or sub-standard. One of these features is adolescents' use of connotative language, which makes the fictional characters' language sound natural, lively, sometimes private, and often humorous. The analysis of the use of translation strategies for connotative language has revealed that direct transfer and lexical standardization are the main strategies used by the Lithuanian translators, with the strategies of omission and stylistic compensation appearing occasionally. Of the total 52 examples of connotative language, 31 (60%) cases of figurative language units are transferred directly by finding exact equivalents in Lithuanian, producing a similar effect on Lithuanian teen readers. On the other hand, 19 (36%) cases are lexically standardized so that, instead of using figurative, emotive language, the Lithuanian translators choose standard language expressions. The reason for this transformation may be two-fold. First, it is probable that sometimes exact equivalents for the original connotative language do not exist in the target language. Second, the Lithuanian translators may not want to spend the time needed to search for proper figurative equivalents in Lithuanian.

The last feature of the language of adolescents considered in this thesis has been colloquial language, whose examples found in the five teen novels in this study total

169. The analysis of the translation of colloquial language has revealed that lexical standardization with other ways of neutralizing informal words such as lexis softening and omission prevail over the strategy of direct transfer. From the total of 169 examples of colloquial language, only 66 (39%) cases are rendered using the strategy of direct transfer by finding appropriate colloquial expressions in Lithuanian. 89 (52%) cases of English informal language are translated by Lithuanian standard words or expressions. The neutralization of such a great number of examples possibly means that these Lithuanian translators are unacquainted with the current colloquial vocabulary used by Lithuanian teenagers. Undoubtedly, this is surprising because colloquial language in teen fiction in this study is considered a standard language variety; still, the Lithuanian translators are likely to use the tactics of lexical standardization, softening or omission while attempting to transmit the English text.

Cases of mistranslation of lexical items of teen speech (8 examples) commonly appear when the translators employ the strategy of direct transfer to render cases of metaphorical slang instead of searching for appropriate equivalents, whereas in the examples of the mistranslation of colloquial language items, the translators render the words in Lithuanian whose meaning contradict the meanings presented in dictionaries.

This thesis has aimed at providing a comparison of the five translators' tendencies in choosing strategies when translating the language of adolescents in the five teen novels from English into Lithuanian. The results of the statistical analysis of the use of different strategies by each translator indicate that Patiomkinas, Gadeikis and Razmaitė employ the strategy of direct transfer more often than other strategies (55%, 51% and 58%). Šidiškytė and Ryškuvienė prefer those strategies that neutralize or tone down teen speech in Lithuanian texts (52% and 66%). This allows one to claim that Šidiškytė and Ryškuvienė apply a form of stylistic censorship to teen talk in Lithuanian texts, whereas Patiomkinas, Gadeikis and Razmaitė are more ready to and successful in imitating real teen talk in fictional texts in the Lithuanian language. Nevertheless, these figures have to be handled with care, since all the English-language novelists do not imitate real teen speech in the five novels in the same way or to the same extent: Burgess and Green use much more slang and taboo language, whereas Ziegesar and Brashares prefer a more neutral style of language.

In the introduction of this doctoral dissertation, the following statement was presented: selected instances of translated adolescent language in the five novels for young adults and their analysis indicate that Lithuanian translators are often likely to use the strategies of omission, standardization and softening where slang, vulgarisms or other non-standard language varieties are concerned in order to adhere to the literary traditions and norms operating in the target culture. It can be claimed that this statement is not confirmed since more than half of the examples of adolescent lexical items which belong to a non-standard language variety have been rendered directly from English into Lithuanian (297, or 53% of examples out of a total of 560).

The major problems in translating teen speech from English into Lithuanian in young adult fiction are related more to cultural issues than to language differences. The five Lithuanian translators show good knowledge of both source and target languages (in this case, English and Lithuanian) and so have been able to find appropriate solutions to the translation of emotive language in the five novels, which, in most cases, has been non-standard. However, in many cases, cultural norms and writing traditions in Lithuanian have made the translators search for some other means in the process of translation that would help them achieve a similar impact on the Lithuanian teen readership. Indeed, they have been rather successful in finding proper equivalents in Lithuanian, not necessarily vulgar or offensive ones, that effectively recreate the emotional charge of the non-standard language in the English texts.

Furthermore, the entry of these novels in the Lithuanian versions into the market for teen fiction does serve as a model for Lithuanian writers of fiction for young adults. As Even-Zohar's theory suggests, teen readers in Lithuania, lacking native language novels that reflect how adolescents speak, find in texts like the five analysed in this dissertation something that partially fills the gap in the literary market.

Suggestions for Further Research

The present thesis opens up a number of research possibilities in the future. From a linguistic perspective, this research has focused on the analysis of such adolescent language features as slang, swear words and other vulgarisms, pragmatic markers, general extenders, connotative, as well as colloquial language and their rendering from English into Lithuanian. Future research could also consider certain other linguistic

features of teen speech, including the analysis of the frequent use of repetition or of non-standard grammatical features such as non-standard negation forms, the use of the active for the passive, non-standard reflexive pronouns, measurement words in the singular, the use of words such as “right, eh, okay, huh” in the function of tag questions, and the use of “follow-up” questions.

With respect to gender studies, it would be interesting to investigate the way that the differences between the use of language by male and female adolescent characters is presented, as well as the translation of their language from English into Lithuanian. This kind of research could confirm or deny the general point of view that the language of adolescent girls does not manifest as great a use of slang, four-letter words or other non-standard language features as the language of adolescent boys does.

As for the translation of adolescent language in fiction from English into Lithuanian, it would be interesting to analyse whether the Lithuanian translators know current trends in teen vocabulary. This could be done by presenting examples of the translation of certain teen linguistic items from teen fiction to adolescents at senior secondary school classes. In this way, it would be easier to determine whether the Lithuanian translators are able to create aesthetically appropriate, as well as interesting, literary texts in Lithuanian. Furthermore, research on the translation of teen speech could extend to the analysis of the translation of this kind of language carried out in different periods of time. This could help to distinguish and compare different translation norms existing in Lithuanian culture. What is more, the present thesis has focused on the analysis of the translation from a language of major use to a language of minor use, that is, from English into Lithuanian. Future research could also analyse the tactics of the translation of teen speech from a language of minor use to a language of major use as, for example, from German into English; research could also present an analysis of two minor-usage languages as, for example, Scandinavian ones and Lithuanian. Finally, it is hoped that, as more Lithuanian writers will start writing for the adolescent readership, this kind of research could also present an analysis of features characteristic of Lithuanian adolescent language as presented in these native-language novels.

LIST OF PUBLICATIONS ON THE SUBJECT OF DISSERTATION
(PUBLIKACIJOS DISERTACIJOS TEMA)

1. Butkuvienė, K. 2012. 'Strategies for Translating Lexical Repetition in Contemporary Novels for Teenagers.' *Kalbų studijos* 20: 109-117.
2. Butkuvienė, K. 2012. 'Strategies for Translating Pubilect from English into Lithuanian.' *Jaunųjų mokslininkų darbai* 4 (37): 163-170.
3. Butkuvienė, K. 2013. 'Translation of Adolescent Language: the Case of Fiction for Young Readers.' *Valoda-2013. Valoda dažadu kultūru kontekstā: Zinātnisko rakstu krājums XXIII*: 93-102.

**CONFERENCE PRESENTATIONS ON THE SUBJECT
OF DISSERTATION**
(PRANEŠIMAI DISERTACIJOS TEMA)

1. 'Vertimo strategijų taikymas verčiant pasikartojimus šiuolaikinėje paauglių literatūroje' at the scientific conference *Šiuolaikinio diskurso analizė ir vertimas*, Kaunas University of Technology, the Faculty of Humanities, November 18, 2011.
2. 'Translation of Adolescent Language: the Case of Fiction for Young Readers' at the international scientific conference *XXIII Scientific Readings*, Daugavpils University, January 24-25, 2013.
3. 'On the Translation of Adolescent Language: Current and Future Challenges for Translators' at the international scientific conference *Cultures, Crises, Consolidations in the Baltic World*, Tallinn University, June 16-19, 2013.
4. 'On the Translation of Adolescent Language in Literary Discourse' at the international scientific conference *Tekstas: lingvistika ir poetika 19*, Šiauliai University, the Faculty of Humanities, November 22, 2013.

CURRICULUM VITAE

Karolina Butkuvienė (g. 1977 m.) Klaipėdos universitete 1999 m. baigė anglų filologijos bakalauro studijas. 2004 m. baigė filologijos krypties vertimo magistrantūros studijas Šiaulių universitete. 2010-2014 m. studijavo Lietuvių kalbos instituto ir Vytauto Didžiojo universiteto filologijos krypties doktorantūroje. 2000-2008 m. dirbo anglų kalbos lektore Šiaulių krašto vadybos, teisės ir kalbų kolegijoje. Nuo 2008 m. dirba dėstytoja Šiaulių universitete: 2008-2013 m. – asistente Anglų filologijos katedroje, nuo 2013 m. asistente prijungtoje prie Užsienio kalbų studijų katedros. Dėstomi dalykai: praktinis anglų kalbos kursas, specializuoto teksto vertimas, specialybės anglų kalba.

Karolina Butkuvienė, born in 1977, acquired a BA degree in English Philology in 1999 at Klaipėda University and an MA degree in Translation in 2004 at Šiauliai University. In 2010-2014, she was a doctoral student of the joint doctoral studies of the Institute of the Lithuanian Language and Vytautas Magnus University. In 2000-2008 she worked as an English lecturer at College of Management, Law and Languages of Šiauliai Region. Since 2008 she has been teaching at Šiauliai University: in 2008-2013 as an assistant lecturer in the Department of English Philology and since 2013 as an assistant lecturer in the Foreign Languages Studies Department. She has taught Practical Course of English, Translation of Specialized Text and English for Specific Purposes.

Karolina BUTKUVIENĖ

**PAAUGLIŲ KALBOS VERTIMAS IŠ ANGLŲ KALBOS
Į LIETUVIŲ KALBĄ: VERSTINĖS LITERATŪROS
PAAUGLIAMS ANALIZĖ**

Daktaro disertacijos santrauka

Išleido ir spausdino – Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekos Leidybos skyrius
(S. Daukanto g. 27, LT-44249 Kaunas)

Užsakymo Nr. K15-035. Tiražas 35 egz. 2015 03 31.

Nemokamai.